

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ

ਡਾ. ਹਰਵੰਤ ਕੌਰ *

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ-ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੌਰਾਣ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੂਖਮ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਓਪਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਗਹਿਨ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਲੁਕਿਆ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿੱਥ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਾ-ਤਾਰਕਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜਟਿਲ ਹੈ। ਮਿੱਥ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਤੇ ਜਟਿਲਤਾ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰਸ਼ਣ ਦੀ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਹੀ ਗੁਣ ਲੋਕ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਜਿੱਤਦੇ ਹਨ..ਮਿੱਥ ਮਾਨਵ, ਸਮਾਜ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇੱਕ ਨੇਮ ਵਾਂਗ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ।¹ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮਿੱਥ ਕਥਾਵਾਂ ਪਰਾ-ਤਾਰਕਿਕ ਦਾ ਗੁਣ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਮਿੱਥ ਕਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਉਤਾਨਪਾਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਸੁਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸੁਰੁਚੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਸੁਰੁਚੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਰਾਣੀ ਸੁਨੀਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਧਰੂਅ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਧਰੂਅ ਖੇਡਦਾ-ਖੇਡਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੁਰੁਚੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਧਰੂਅ ਰੋਂਦਾ-ਰੋਂਦਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਧਰੂਅ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਧਰੂਅ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਧਰੂਅ ਦੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਸਾਖਿਅਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਧਰੂਅ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਧਰੂਅ ਨੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਿੱਥ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਸਰਬ-ਉੱਚ

¹ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (ਪੰਜਾਬੀ) ਸ਼ਹੀਦ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਰਈਆ , email : harwantk@gmail.com

ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਧਰੁਅ ਘਰੋਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਤੁਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਵੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ:

ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਰੁ ਨਿਰਤੈ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥
ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸੁਆਮੀ ਤੈ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਇਆ ॥²

ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਰਣਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਗਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰਦ ਕਨ੍ਹ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਧਰੁਅ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਧਰੁਅ ਭਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਰਾਜ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਛਿਨਹੂ ਮਹਿ ਜਬ ਹੀ ਰਾਮੁ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਰਦ ਕਰਤ ਸੁਨਤ ਧੂਅ ਬਾਰਿਕ ਭਜਨ ਮਾਹਿ ਲਪਟਾਨੇ ॥³

ਪੰਚਾਲੀ ਜਾਂ ਦਰੋਪਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਪਾਤਰ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਪਾਡਵਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੁਰਯੋਜਨ ਨਾਲ ਜੁਆ ਖੇਡਦਿਆਂ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੰਤ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਦੁਰਯੋਜਨ ਨੇ ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਗਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰੋਪਦੀ ਨੇ ਸੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪੈਜ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਰੱਖ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਗਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ।⁴ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਸੁੰਨੀਵਾਦੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੁਰਯੋਜਨ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਦਰੋਪਦੀ ਵਾਂਗ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦੁਰਯੋਜਨ ਉਸਨੂੰ ਅਪਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ:

ਪੰਜਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਤਾ ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾ ਮੈ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ ॥⁵

ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਤਰੇਤਾ ਯੁੱਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਕੇਕਈ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 14 ਸਾਲ ਦਾ ਬਨਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਦੇ ਭਰਾ ਲਕਸ਼ਮਣ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਭੈਣ

ਸਰੂਪ ਨਖਾ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਰਾਮ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਦਾ ਹਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਅੰਤ 'ਤੇ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚਿਹਨਕਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਵੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਸਰੂਪ ਵੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਰਾਮੁ ਗਇਓ ਰਾਵਨੁ ਗਇਓ ਜਾ ਕਉ ਬਹੁ ਪਰਵਾਰੁ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਥਿਰੁ ਕਛੁ ਨਹੀ ਸੁਪਨੇ ਜਿਉ ਸੰਸਾਰੁ ॥⁶

ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਾਮਲ ਜਾਤ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਘਰ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਰਾਇਣ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਅਜਾਮਲ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੂਤ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜਮਦੂਤ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਾਮਲ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਲੈਣ ਆ ਗਏ। ਧਰਮ ਦੂਤ ਕਹਿਣ ਇਸਦੀ ਮੌਤ 'ਨਰਾਇਣ' ਆਖਦਿਆਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਪੁੰਨੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਮਦੂਤ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਪਾਪੀ ਹੈ। ਪਰ ਧਰਮ-ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਿਹੇ ਜੇਹੀ ਮਰਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਮਿੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਪਤਿਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਨ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਜਾ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ ॥⁷

ਗਨਿਕਾ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਮੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਥੇ ਇਕ ਸਾਧੂ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਗਨਿਕਾ ਦੀ ਮੈਲੀ ਅੱਖ 'ਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਾਧੂ ਕੋਲ ਇੱਕ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਤੋਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਗਿਝਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤੋਤਾ ਗਨਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਇਸ ਤੋਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪਰਚਾਇਆ ਕਰ ਅਤੇ ਤੋਤੇ ਨਾਲ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੀਂ। ਗਨਿਕਾ ਨੇ ਤੋਤਾ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਮੇਂ ਗੁਜਰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਹ ਵੀ ਗਨਿਕਾ ਨੇ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਗਨਿਕਾ ਵਰਗੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

ਮਨ ਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਿ ਬਿਚਾਰੋ ॥

ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ ਤਾ ਕੋ ਜਸੁ ਉਰ ਧਾਰੋ ॥⁸

ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗੰਧਰਬ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਤਲਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸਨੇ ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਰਾਪ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਰਾਜ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਉ ॥⁹

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਾ ਰੂਪੀ ਰਾਜ ਜੋ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜੁਲਮਾਂ ਰੂਪੀ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਜਕੜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਨਾਮ-ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸਹਿਨੀਸ਼ਾਹੀਅਤ ਦੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ ਦੇ ਸਦਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮੱਦਦ ਕਰੇਗਾ:

ਜਬ ਹੀ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਜ ਗਰਾਹ ਤੇ ਛੂਟਾ ॥

ਮਹਮਾ ਨਾਮ ਕਹਾ ਲਉ ਬਰਨਉ ਰਾਮ ਕਹਤ ਬੰਧਨ ਤਿਹ ਤੂਟਾ ॥¹⁰

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿੱਥਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਚੇਤੰਨ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੌਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- 1। ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਧਿਐਨ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1985, ਪੰਨਾ 100।
- 2। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 632।
- 3। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 830।
- 4। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1960, ਪੰਨਾ 658।
- 5। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 1008।
- 6। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 1429।
- 7। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 901।
- 8। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 632।
- 9। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 219।
- 10। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 632।